

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2025. Issue 5

Languages of publication: **Uzbek,** English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London , 2025.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING IJTIMOIIY MAS'ULIYAT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH

Abdurahmonova Maftuna Maxmarajab qizi

Termiz davlat pedagogika instituti Magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari, jarayonning mazmuni, samarali metodlari hamda ilmiy-didaktik yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqot Vygotskiy, Bandura, Kolberg, Dewey kabi mutaxassislarning nazariyalariga tayangan holda olib borilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, o'quvchi, ijtimoiy, kompetensiya, metod, texnologiya, intellekt, nazariya, amaliyot, g'amxo'rlik, ko'nikma, mafkura,

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyasini shakllantirish uchun ularni hamkorlikka, jamoaviy faoliyatga va ijtimoiy qoidalarga rioya qilishga o'rgatish, ularning xulq-atvorini rag'batlantirish va ularga jamiyatda o'z o'rinlarini tushunishga yordam berish kerak. Bu shuningdek, ularga boshqalarga yordam berish, g'amxo'rlik ko'rsatish va turli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

O'quvchilarning mas'uliyat ko'nikmalarini shakllantirish uchun albatta, biz o'qituvchilarning o'zni beqiyos. Ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyasi — o'quvchining jamiyat, jamoa, oila va maktab oldidagi majburiyatlarni anglash, o'z xatti-harakatlari natijasini baholay olish, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lish va umumiy ishda faol ishtirok etish qobiliyati hisoblanadi.

Vygotskiyga ko'ra, bola ijtimoiy muhit orqali rivojlanadi va kattalar bilan o'zaro hamkorlik uning axloqiy ongini shakllantiradi. [5, 37-b]

Boshlang'ich maktab o'quvchilari Kohlberg tasnifidagi birinchi bosqichga kiradi: "itoat va jazodan qochish darajasi". Shu sababli ular uchun qoidalar, rag'batlantirish, aniq me'yorlar, rolli o'yinlar orqali to'g'ri xulqni shakllantirish juda muhim. [6, 81-b]

Demak, o'quvchining mas'uliyatli xatti-harakatlari ham jamoa, o'qituvchi va oila bilan muntazam ijtimoiy aloqa orqali rivojlanadi. Boshlang'ich sinfda bu kompetensiya quyidagi ko'nikmalar orqali namoyon bo'ladi:

- tartib-intizomga rioya qilish;
- topshiriqlarni o'z vaqtida bajarish;
- o'quv jihozlarini asrash;
- jamoadagi vazifalarni mas'uliyat bilan bajarish;
- atrofdagilarga mehribon bo'lish;
- tabiat va atrof-muhitga ehtiyotkor munosabatda bo'lish.

Boshlang'ich sinflarda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning asosiy yo'nalishlari mavjud. Ular quyidagilar:

1) Maktab va sinf qoidalariga rioya qilish: “Bizning sinf qoidalarimiz” ni o`quvchilar bilan birga ishlab chiqish, qoidalarning nima uchun kerakligini izohlash. rag`batlantirish tizimini qo`llash (yulduzchalar, nakleykalar).

**2) Kichik jamoaviy mas`uliyatlarni topshirish:** sinf sardori, navbatchi, kutubxonachi, gul parvarishi bo`yicha mas`ullarni belgilash, har haftada rollarni almashtirib borish.

**3) Oila va maktab o`rtasidagi hamkorlik:** ota-onalar bilan bahamjihat tarbiyaviy ishlar: tartib, darsga tayyorgarlik, o`zini tutish madaniyati.

4) Axloqiy tarbiya va hayotiy misollar: eng oddiy ijtimoiy xatti-harakatlarni o`rganish: navbat kutish, salomlashish, yordam berish.

**5) Atrof-muhitni asrashga o`rgatish:** sinfni toza saqlash, chiqindilarni saralash, daraxt ekish, suvni behuda sarflamaslik kabi amaliy mashg`ulotlar.

Pedagogik psixologiya tadqiqotlariga (Elkonin, Piaget) ko`ra:

- 7–10 yosh oralig`ida bolalarda “majburiyatni his qilish” endi shakllana boshlaydi;
- bu yoshdagilar ko`proq o`yin orqali o`rganadi;
- jamoaga qo`shilish ehtiyoji kuchli bo`ladi. [4, 59-b]

Shu sababli mas`uliyatni shakllantirishda o`yin, hamkorlik va muammoli vaziyatlardan foydalanish eng samarali hisoblanadi. Jumladan rolli o`yinlar haqida to`xtaladigan bo`lsak, ilmiy tadqiqotlarda rolli o`yinlar bolalarda empatiya, o`zini boshqalarning o`rniga qo`yish va mas`uliyatni his qilish kabi ko`nikmalarni rivojlantirishini ko`rsatadi. Masalan:

- “Navbatchiman” o`yini;
- “Sinf doshimga yordam beraman” ssenariysi;
- “Toza maktab” aksiyasi.

Jamoaviy vazifalarni taqsimlash- tadqiqotlar shuni ko`rsatadiki, jamoaviy o`rganish modeli bolalarda mas`uliyat va hamkorlikni 30–40% ga oshiradi. Boshlang`ich sinfda bu quyidagicha amalga oshiriladi:

- sinf sardori;
- kutubxonachi;
- gul parvarishi mas`uli;
- sinf doskasini tozalash navbatchisi.

Refleksiya (o`z-o`zini baholash)- Metakognitiv strategiyalar (Flavell) o`quvchining xatti-harakati natijasini tushunishiga yordam beradi. “Bugun men nima qilganim bilan sinfga yordam berdim?” degan savol orqali mas`uliyatli fikrlash rivojlanadi.

Boshlang`ich sinf o`quvchilarning ijtimoiy mas`uliyat kompetensiyasini shakllantirishda **oila-maktab hamkorligi katta ahamiyat kasb etadi**. Ilmiy izlanishlar oila va maktab o`rtasidagi hamkorlik kuchli bo`lgan taqdirda bolalarning ijtimoiy mas`uliyat darajasi 20–25% oshishini ta`kidlaydi. Ota-onaga bolaning kundalik mas`uliyatlari haqida ma`lumot berish, uyda bajariladigan kichik vazifalarni joriy etish yaxshi natija beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning pedagogikadagi maqsadi shaxsning ijtimoiy mas'uliyatli xatti-harakatlarini rivojlantirish bo'lsa, **vazifalari** intizom, jamoaviylik, empatiya, mehnatsevarlikni tarbiyalashdir. **Jarayon bosqichlari:** tushuntirish; namuna ko'rsatish; muhit yaratish; mustaqil bajarish; refleksiya.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyasini shakllantirish — bu nafaqat axloqiy tarbiya, balki shaxsning ijtimoiylashuv jarayonida muhim bosqichdir. Vygotskiy, Bandura, Kohlberg nazariyalari, kompetensiyaviy yondashuv va yosh xususiyatlari asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarda mas'uliyat, intizom, jamoaga moslashuv va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatlarini samarali rivojlantiradi. Ilmiy asoslangan metodlar — rolli o'yinlar, jamoaviy vazifalar, refleksiya, oila-maktab hamkorligi — mazkur kompetensiyaning barqaror shakllanishini ta'minlaydi.

FOYDANAILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirzaboyeva D, Makhsudova O. Developing communicative competence of primary school pupils through interactive methods. – 2025.
2. Qamchiyeva Z. Communicative Language Teaching: Effectiveness in the Modern Classroom. – 2025.
3. Alimatova S. Impacts of Communicative Competence on Second Language Acquisition and Improving Speaking Skills. 2024.
4. **Elkonin, D. B.** Psixologiya igrы. Moskva: Pedagogika, 1978.
5. **Vygotskiy, L.S.** Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
6. **Bandura, A.** Social Learning Theory. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977.
7. **Kohlberg, L.** Essays on Moral Development: Vol. 1. The Philosophy of Moral Development. Harper & Row, 1981.
8. **Piaget, J.** The Moral Judgment of the Child. Free Press, 1965.
9. **UNESCO.** Education for Sustainable Development: Learning Objectives. Paris, UNESCO Publishing, 2017.
10. **OECD.** The Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass. OECD Publishing, 2019.
11. **O'zbekiston Respublikasi Oliy va umumiy o'rta ta'lim vazirligi.** Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti. Toshkent, 2021.
12. **Turaqulova, G., Xasanboeva, O.** Pedagogika. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti, 2019.
13. **Yuldashev, J., Hasanov, S.** Pedagogik kompetensiyalar va ularni shakllantirish texnologiyalari. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2020.
14. **To'raqulov, E.** Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
15. **Shodmonov, Z., Qodirova, F.** Pedagogik psixologiya. Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2020.
16. **Merrill, M. D.** First Principles of Instruction. Educational Technology Research and Development, 2013.

